

Generálmajor in memoriam Karel Lukas

* 16. 2. 1897 Brníčko

† 19. 5. 1949 Praha

PERSONÁLIE

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 3, s. 153–157, ISSN 1210-3292

*Ve čtvrtek 26. května 1949 se na bubeňčském hřbitově v Praze konal smutný pohřeb. Smutečních hostů se sešla jen hrstka. Kromě nejbližších příbuzných a několika rodáků se totiž až k hrobu nikdo nedostal. Několik mužů v civilu kontrolovalo příchodem občanské legitimace. Nad rakví krátce promluvil kněz. Ten den pohřbívali hrdinu dvou válek, rytíře francouzské Čestné legie, nositele americké Legion of Merit, tří československých válečných křížů a dalších šestnácti našich i zahraničních vyznamenání. Na černý náhrobní kámen umístili krátký nápis: „Plukovník generálního štábu Karel Lukas *1897 – †1949“. Komu dnes toto jméno něco řká?*

Karel Lukas se narodil v malé obci Brníčko nedaleko Šumperka v početné rodině tamního hostinského Františka Lukase a jeho manželky Amálie, rozené Körnerové.

V letech 1907–1915 studoval na Českém vyšším gymnáziu v Zábřehu, kde v červnu 1915 maturoval. Místo vysněného povolání učitele jej však čekala vojenská uniforma. Světem už tou dobou druhý rok zmítal válečný konflikt dosud nepoznaných rozměrů, který se nevyhnul ani čerstvému maturantovi. Ten již 15. října 1915 nastoupil službu u c. a k. zeměbraneckého pěšího pluku 13 v Olomouci, s nímž po absolvování školy pro jednoroční dobrovolníky odešel na ruskou frontu. Zde byl však již 15. června 1916 zajat a následující rok strávil v ruských zajateckých táborech, mimo jiné i ve smutně proslulé zabajkalské Berezovce. Právě zde se v březnu 1917 přihlásil do čs. legií v Rusku a 21. července 1917 byl v Bobrujsku zařazen k 1. čs. záložnímu praporu. Již 7. října 1917 však odjel spolu s transportem čs. legionářů do Francie, kde konal od ledna 1918 službu u 21. čs. střeleckého pluku v Cognacu. Se svým plukem se na podzim 1918 zúčastnil krvavých bojů ve Vogézách v Alsasku, Champagni a Argonnách.

Do vlasti se vrátil 11. ledna 1919 v hodnosti četaře aspiranta a bezprostředně poté se opět zapojil do války, tentokrát proti Polákům na Těšínsku. V letech 1919–1920 působil jako instruktor a vychovatel postupně v informačním kurzu v Praze na Hládkově, poté ve vojenské instrukční škole v Milovicích (zde se dočkal povýšení do hodnosti nadporučíka) a na konec ve Vojenské akademii v Hranicích. V říjnu 1920 byl přemístěn k hraničářskému praporu 8 v Šáhách na jižním Slovensku, kde prošel funkcemi

Unikátní společný snímek Karla Lukase (vpravo) s jeho blízkým přítelem Heliodorem Píkou (popraven komunisty 21. 6. 1949) na manévrech Malé dohody v Rumunsku (1934).

Karel Lukas a štábní kapitán Pravoslav Řídký u zničeného německého tanku (Afrika 1942).

velitele čtyř kulometné roty, instruktora pro výcvik a učitele v poddůstojnické škole. Od poloviny března 1922 působil v Košicích, nejprve jako instruktor u obvodového střediska pro výcvik, od 12. října 1925 pak jako velitel roty ve škole na důstojníky pěchoty v záloze 11. divize.

Vojenskou kariéru Karla Lukase výrazně ovlivnilo přidělení ke košickému zemskému vojenskému velitelství, kde působil od června 1926 do října 1928 jako pobočník zemského vojenského velitele legendárního armádního generála Josefa Šnejdárka. Ten ho také doporučil ke studiu na pražské Válečné škole, jejímž posluchačem se Karel Lukas stal na počátku října 1928. Po ukončení studia se vrátil jako důstojník generálního štábu zpět do Košic, kde nejdříve působil jako přednosta 2. oddělení (zpravodajského) tamní 11. divize. Dnem 30. září 1932 se stal přednostou 3. oddělení (operačního) štábu ZVV Košice, v jehož čele tehdy stál generál Ludvík Krejčí. Ten si po svém jmenování náčelníkem hlavního štábu vzal v prosinci 1933 majora Lukase s sebou do Prahy jako svého osobního pobočníka. Karel Lukas v této funkci působil nepřetržitě až do 15. března 1936, kdy byl v rámci hlavního štábu přemístěn k ředitelství opevňovacích prací, jež řídilo výstavbu našich pohraničních pevností. Jako přednosta takticko-studijní skupiny ŘOP se stal počátkem roku 1937 jedním z mála čs. důstojníků, kterým

bylo ve Francii umožněno zhlédnout mohutné dělostřelecké tvrze již tehdy legendární Maginotovy linie.

Po tragických mnichovských událostech na podzim 1938 zamířil Karel Lukas 2. listopadu 1938 na samý východ republiky, kde se stal zmocněncem MNO u autonomní vlády Podkarpatské Rusi (později Karpatské Ukrajiny) Msgre. Augustina Vološina v Chustu. Zde se v březnu 1939 zúčastnil bojů s maďarskou armádou a ukrajinskými nacionalisty, poté se spolu s částí čs. jednotek, jež se probily do Rumunska, vrátil přes Jugoslávii a bývalé Rakousko zpátky do Čech. Ihned po příjezdu do protektorátu se zapojil do práce v odbojové organizaci Obrana národa, avšak jeho činnost nezůstala utajena před konfidenty gestapa, a proto musel uprchnout do zahraničí. Přes Polsko odjel do Francie, kde 22. srpna 1939 nastoupil službu u čs. vojenské správy Československého národního výboru v Paříži. Kromě jiného prováděl v září 1939 ve francouzských internačních táborech, kde byli drženi bojovníci ze španělské občanské války, nábor čs. interbrigadistů do naší zahraniční armády.

Na konci ledna 1940 Karel Lukas Francii opustil a odjel do Velké Británie, kde převzal funkci přednosty vojenské kanceláře čs. vyslanectví v Londýně. Po porážce Francie navíc několik týdnů působil jako čs. imigrační důstojník v Liverpoolu, než byl 14. srpna 1940 ustanoven náčelníkem štábu nově vytvořené 1. čs. smíšené brigády ve Velké Británii. Na tomto zodpovědném, ale zároveň i náročném místě setrval až do konce září následujícího roku, kdy se stal čs. vojenským atašé u polské exilové vlády v Londýně. Již v této nové funkci vystoupil 28. října 1941 na veřejném shromáždění při příležitosti našeho státního svátku s působivým projevem, v němž mimo jiné uvedl:

„Chci ukázat na jednu naši národní vlastnost. Jsme individualisté. Každý z nás si chrání úzkostlivě své vlastní já a je nerad, když mu někdo do toho mluví. Tento individualismus se ještě více projevuje v prostředí exilu ... ale my se musíme všichni sejít u jednoho bodu. Tímto bodem je vlast ... Čím je osobní prospěch proti tomu velkému komplexu problémů, s nimiž si přítomná doba hraje? Ničím! Tento závěr nám dává východisko. Odložme veškeré osobní zájmy, osobní třenice, sjednotme se a dejme celý svůj intelekt do služeb vlasti a podložme ho srdcem.“

V polovině června 1942 opustil Karel Lukas společně se škt. gšt. Pravoslavem Řídkým Velkou Británii a odjel na Střední východ, kde byl zařazen jako vojenský pozorovatel k 10. britské obrněné divizi, s níž se zúčastnil krvavé bitvy u El Alameinu. Následovalo přidělení ke 4. britské lehké obrněné brigádě, které však bylo 17. listopadu 1942 přerušeno těžkým zraněním. Až do druhé poloviny dubna 1943 musel být podplukovník Lukas hospitalizován (nejprve v Káhiře, od února 1943 v Jeruzalémě), ale o návratu do Velké Británie, který mu byl nabízen, ani na okamžik nezavažoval. Po zdravotní dovolené nastoupil 11. července 1943 k 7. britské obrněné divizi „Desert Rats“ a s její 22. obrněnou brigádou se zúčastnil jak příprav invaze na Sicílii, tak i vlastní invaze do Itálie a postupu až po řeku Carigliano. V prosinci 1943 Itálii opustil a přes Egypt zamířil do Londýna, kde se 8. února 1944 hlásil na našem MNO. To ho vzápětí přidělilo k československé vojenské misi u SHAEF (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces) gen. Dwighta Davida Eisenhowera, tedy velitelství, jež tou dobou připravovalo invazi do Normandie skrývající se pod označením Overlord.

Díky svým zkušenostem, mimořádným jazykovým znalostem a diplomatickým schopnostem, byl Karel Lukas 15. srpna 1944 ustanoven čs. vojenským a leteckým atašé v USA. V červenci 1945 se současně stal i čs. vojenským atašé pro Kanadu při čs.

vyslanectví v Ottawě. Do osvobozeného Československa se v hodnosti plukovníka generálního štábu definitivně vrátil teprve 18. května 1947, tedy plné dva roky po skončení války. Následně působil až do konce listopadu 1947 u hlavního štábu v Praze a následně se stal velitelem 7. pěší brigády v Novém Jičíně.

Okamžitý konec jeho slibně se rozvíjející kariéry přinesl únor 1948. Byl zbaven funkce, 19. dubna 1948 zproštěn činné služby a dnem 1. listopadu 1948 přeložen do výslužby. Důvody, které jeho nadřícené k těmto krokům vedly, jsou jasné z posudku, který na něj byl tehdy vypracován:

„Iniciativní, nebojí se odpovědnosti. Nespolehlivý mravně politicky ... Dobrá paměť, bystrý postřeh a rychlý úsudek ... Všeobecné vzdělání má velmi dobré, politicky je orientován na Západ ... Veřejnému životu se vyhýbá. K mravně politické výchově v armádě neměl kladný poměr ... Pro západní orientaci nemůže mu být svěřena vyšší funkce ... Vzhledem k tomu, že popisovaný nenašel kladný poměr k lidově-demokratickému řádu republiky ... byl mu stanoven stupeň kvalifikace nevyhovující.“

Plukovník Lukas po vynuceném odchodu z armády ke své situaci příbuzným napsal: „Mám teď času dost. Dosloužil jsem na vojně a jako západní člen armády jsem byl dán na dovolenou. Celkem mi to plně vyhovuje, poněvadž při mém založení by se mně velmi těžko sloužilo. Nemám rád, aby do odborných věcí mluvili laici a nepokládám armádu za věc jedné strany, nýbrž národa a státu.“

Přes naléhání přátel odmítl uvažovat o opětovném odchodu do exilu, a to i přesto, že by měl v USA vynikající zázemí (od dvacátých let tam byly provdány dvě jeho sestry). Nechtěl potřeťi odcházet za hranice, chtěl zůstat doma. Po návratu z Moravy žil u svého bratra v Praze, kde se pokoušel uchytit jako překladatel. Netušil však, že jeho

Karel Lukas s generálem Ludvíkem Svobodou a kanadským generálem Crerarem (uprostřed) v Praze 1946.

Před odjezdem z USA byl Karel Lukas v Pentagonu vyznamenán řádem Legion of Merit (1947).

cesta až na samé dno ponížení dosud neskončila. V sobotu 29. března 1949 byl zatčen příslušníky StB a převezen na Pankrác, kde byl držen ve vyšetřovací vazbě.

K pravidelným výslechům byl odvážen do Bartolomějské ulice. Zde byl však 4. května 1949 bestialně ztýrán takovým způsobem, že to pro něj mělo tragické následky. O tom, co se tehdy odehrálo svému spoluvězni řekl:

„Jediným předmětem výslechu, před nímž mi byly zavázány oči, byla otázka, jakým způsobem jsem byl ve spojení s generálem Liškou, který dlí toho času v Londýně. Poté co jsem neodpověděl, byl jsem postupně týrán následujícími způsoby: se zavázanýma očima jsem byl nucen chodit v kruhu, přičemž kolem mne stálo asi šest neznámých členů StB, kteří mě střídavě bili obušky po celém těle. Poté jsem byl nucen poskakovat po špičkách, čímž se napjaly svaly v lýtkách, přes které jsem pak byl tloučen. Asi po pětiminutové přestávce, která mi byla dána na rozmyšlenou, zda chci vypovídat, jsem si musel kleknout na židli a opřít se rukama o opěradlo. Nohy mi byly poté pevně přivázány k židli. Nato jsem byl bit obušky do chodidel, a to střídavě podél a napříč. Rány obušky do konce prstů mi strhávaly nehty ... V průběhu tohoto týrání jsem několikrát omdlel a byl jsem poléván studenou vodou. Proto se již dále nepamatuji na postup dalšího mučení. Vím pouze, že jsem dostával rány na různá místa těla, zejména do hlavy a do žaludku. Celé týrání s několika pětiminutovými přestávkami trvalo asi čtyři hodiny.“

Po převezení zpět na Pankrác nebyla Karlu Lukasovi přes naléhání spoluvězňů poskytnuta déle než dva týdny (!) žádná lékařská pomoc, třebaže bylo od samého počátku jasné, že je jeho stav velice vážný. Teprve v ranních hodinách 19. května 1949 byl přenesen do vězeňské nemocnice, kde krátce poté zemřel. Na následující více než čtyři desetiletí zmizelo jeho jméno z našich dějin. Společenského uznání se dočkal teprve v srpnu 1990, kdy byl in memoriam povýšen do hodnosti generálmajora a následně vyznamenán Řádem M. R. Štefánika. Jeho vrazi zůstali nepotrestáni.

Plk. PhDr. Eduard Stehlík